

lanmaktadır. Daha önce genellikle ay-
rı bir eser olarak düşünülen "Mutâye-
bât"ın Kahire'de bulunan başka bir *Dâî*
Divanı nüshasından bir parça olduğu
anlaşılmıştır. Bu divan Kahire'de Dârü'l-
kütübi'l-kavmiyye'de bulunmaktadır (nr.
8658/23). 13. *Vasıyyet-i Nûşrevân-ı*
Âdil be-Pusereş Hüzmü-i Tâcdâr. Kü-
çük bir mesnevi olan bu eser külliyyat
içinde olup "pendnâme" türünde yazıl-
mıştır ve Burdur nüshası içinde bulun-
maktadır. 14. *Çengnâme*. Uzun süre
adının *Cengnâme*, konusunun da savaş
olduğu sanılmıştır. Ayrıca Âlî, eseri Şey-
hoğlu'nun eseriyle karıştırmış, adının
Ferahnâme olduğunu kaydetmiştir. Kâ-
tip Çelebi ise eserin adını *Cengnâme*
olarak tesbit etmiştir. Daha sonraki kay-
naklar da aynı yanlışları tekrarlamışlar-
dır. Sehî ve Latîfî dışında, eserin adı tam
olarak verilmemiştir. Ayrıca bazı araştı-
rıcılar da Dâî'yi hem *Cengnâme* hem
de *Ferahnâme* adlı iki eser yazmış gibi
gösterirler. Bursalı Mehmed Tâhîr ise
onun *Cengnâme* tarzında bir *Ferahnâme*
yazdığını kaydeder. Gibb ve Ham-
mer de aynı hataya düşmüşlerdir. Gibb
onun savaşla ilgili *Cengnâme* adlı bir
eser yazdığını, Hammer de *Cengnâme*
ve *Ferahnâme* yazdığını kaydeder. Ham-
mer daha sonra bir başka makalesinde
bu yanlışını düzeltmiştir. Nihayet eserin
bulunması bütün şüpheleri ortadan kal-
dırmış ve eserin, **çeng** adı verilen Türk-
ler'e has bir müzik aletinin yapısını ale-
gorik ve mistik bir biçimde ele aldığı
anlaşılmıştır. *Çengnâme*'nin Burdur, İzzet
Koyunoğlu ve Sivas'ta Ziya Karal'da ol-
mak üzere bilinen üç nüshası vardır. Fa-
kat bu üçüncü nüsha henüz hiçbir araştı-
rıcı tarafından görülmemiştir. *Çeng-
nâme* aruzun "mefâilün mefâilün feû-
lün" kalıbı ile yazılmış 1446 beyitten ve
yirmi dört bölümden meydana gelen bir
mesnevidir. İ. H. Ertaylan'ın Vasfî Mâ-
hir Kocatürk'ten aldığı söylediği nü-
sha aslında Koyunoğlu nüshasıdır. İ. H.
Ertaylan Burdur nüshasının tıpkıba-
sımını diğer eserleriyle birlikte yayımla-
mıştır. Koyunoğlu nüshası, başında Ah-
med-i Dâî ve eser hakkında bir tedkik-
le birlikte Gönül Alpay (Tekin) tarafın-
dan tıpkıbasım olarak neşredilmiştir
(bk. bibl.).

Dâî'ye atfedilen *Cinânü'l-cenân* ve
Sirâcü'l-kulûb adlı eserlerin Dâî'ye ait
olmadığı kesindir. Birincisinin Muham-
med b. Hacı İvaz el-Müfessir'in eseri ol-
duğu anlaşılmıştır. İkincisinde ise Dâî'nin
adı geçmemektedir. Oysa Dâî bütün
eserlerinde adını zikreden bir şairdir.
Bundan dolayı bu eserin de ona ait ol-

madığı söylenebilir. Dâî'ye ait olduğu
ileri sürülen *Esrarnâme* ve *Mansûrnâme*
hakkında ise, bu eserler ele geçme-
diği için şimdilik bir şey söylemek müm-
kün değildir. Yine Ahmed-i Dâî'ye mal
edilen *Yüz Hadis Tercümesi*'nin kime
ait olduğu belli değildir (bu eserin yaz-
ması için bk. Süleymaniye Ktp., Pertevni-
yal, nr. 438, vr. 122^b-235^a).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehî, *Tezkire*, s. 56; Latîfî, *Tezkire*, s. 85;
Âlî, *Kühû'l-ahbâr*, İstanbul 1277, V, 130; Ki-
nalizâde, *Tezkire*, I, 139; *Keşfü'z-zunûn*, I, 607;
Sicill-i Osmânî, I, 190; *Osmanlı Müellifleri*, II,
171-172; Gibb, *HOP*, I, 256-257; Hammer (Atâ
Bey), XI, 106; a.mlf., *GOD*, I, 72; İsmail Hik-
met Ertaylan, *Ahmed-i Dâî, Hayatı ve Eserleri*,
İstanbul 1952; ayrıca bk. Faksimile, s. 108-
109, 295; Gönül Alpay, *Ahmed-i Dâî and His*
Çengnâme (An old Ottoman Mesnevi), Cam-
bridge 1975; *TÜYATOK*, 34/1 (1981), s. 135,
nr. 329; Mehmet Özmen, *Ahmed-i Dâî Divanı*
(doktora tezi, 1984), SÜ Sosyal Bilimler En-
stitüsü; Ahmed Ateş, "Burdur-Antalya ve Ha-
valisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe,
Arapça ve Farsça Bazı Mühim Eserler",
TDED, II/3-4 (1948), s. 171-191; Adnan Erzi,
"Ahmed Ateş; Burdur-Antalya ve Havalisi
Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça
ve Farsça Bazı Mühim Eserler", *TTK Belle-
ten*, XIII/49 (1949), s. 166-168; F. Timurtaş,
"Ahmed-i Dâî ve Eserlerinin Türk Dili ve
Edebiyatındaki Yeri", *TD*, III/31 (1954), s.
426-430; Tunca Kortantamer, "Ahmed-i Dâî
ile İlgili Yeni Bilgiler", *TDe*, VII (1977), s.
103-138; a.mlf., "Ahmed-i Dâî'nin Mutâye-
bât Adıyla Tanınan Eseri Üzerine", a.e., s.
157-170; Fahri İz, "Dâî", *ELP* (İng.), II, 98-99.

GÜNAY KUT

AHMED ed-DERDİR

(bk. DERRİR).

AHMED b. EBÜ DUÂD

(bk. İBN EBÜ DUÂD).

AHMED b. EBÜ TÂHİR

(bk. İBN EBÜ TÂHİR).

AHMED b. EBÜ'L-HAVÂRİ

(أحمد بن أبي الحواری)

(ö. 246/860)

İlk devir sûffilerinden.

Babasının adı Abdullah, dedesinin adı
Meymûn olup aslen Küfelidir. 164'te
(780-81) doğdu. Şam'da yaşadı. Uzun
yıllar ilim tahsilıyla meşgul oldu. Ebû
Abdullah Saîd en-Nibâcî, Ebû Bekir b.
Ayyaş ve Ahmed b. Âsım el-Antâkî ile
görüştü. Ebû Süleyman ed-Dârânî'nin

müridi oldu. Süfyân b. Uyeyne ve Bişr
b. Serî'nin sohbetlerine katıldı. Cüneyd-i
Bağdâdî'nin takdirini kazandı. Hâris el-
Muhâsibî'nin de yakın dostu olan Ah-
med b. Ebü'l-Havârî'nin zühd devri ta-
savvufunun hemen bütün konularına
dair sözleri vardır. Tasavvufî konuları
tahlilî bir görüş ve ilginç ifadelerle sun-
ması en önemli özelliğidir. Hanımı Râ-
biatü's-Şâmiyye de tabakat kitapların-
da adı geçen bir zâhidedir.

Otuz yıl kadar ilimle meşgul olduk-
tan sonra, rabbine ulaştığını ve bu yol-
da bir vasıta olarak gördüğü kitapları-
na artık ihtiyacı kalmadığını söyleyerek
onları denize atması, tasavvuf tarihi ba-
kımından önemli bir hadise olup başta
İbnü'l-Cevzî olmak üzere bazı âlimler ta-
rafından tenkit edilmiştir. Abbâsî Hali-
fesi Me'mûn döneminde çağdaşı bazı
âlimler gibi halku'l-Kur'ân mesele-
sinden dolayı sorguya çekildi ve Ahmed
b. Hanbel ile birlikte bir ara hapse de
atıldı. Ahmed b. Hanbel ile sohbetlerde
bulunan ve hadis ilminde güvenilir bir
râvî olan Ahmed b. Ebü'l-Havârî'nin ri-
vayet ettiği hadislerden kırk kadarı *Hil-
yetü'l-evliyâ*'da yer almıştır. Yahyâ b.
Maîn, İbn Ebû Hâtim, Zehbî gibi hadis
münekkitleri kendisini övgüyle anarlar.
Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Ebû Zür'a ed-Dı-
maşkî ve Ebû Zür'a er-Râzî ondan ha-
dis rivayet etmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 75-80, 98-102; Ebû Nu-
aym, *Hilye*, X, 5-33; Kuşeyrî, *er-Risale*, I, 109-
110, 117, 477, 509-510; II, 435, 456, 575, 646,
704-706, 727; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb: Haki-
kat Bilgisi* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul
1982, s. 212, 217-219, 250; *Tabakâtü'l-Hanâ-
bile*, I, 78; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ* (trc. Süley-
man Uludağ), İstanbul 1985, s. 309-311, 316,
320, 378-381; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, IV,
237-238; a.mlf., *Telbîsü İblîs*, s. 320; Zehbî,
A'lâmü'n-nübelâ, XII, 85-94; Lâmiî, *Nefehât*
Tercümesi, s. 117-118; Şa'rânî, *et-Tabakât*, I,
82; Münâvî, *el-Kevâkib*, I, 199-201.

MUSTAFA BİLGİN

AHMED EFENDİ, Beyâzîzâde

(bk. BEYÂZİZÂDE AHMED EFENDİ).

AHMED EFENDİ, Çalâk

(ö. 1123/1711)

Türk bestekârı, şeyh ve zâkir.

Tasavvuf ve müzik çevrelerinde Çalâk
lakabı ile şöhret bulmuştur. Kelime halk
ağzında "çaylak" şekline girdiğinden
Çaylak Ahmed Efendi olarak da anılır.